

BOEKEN

MARGRIET FOKKEN &
BARBARA HENKES

SPOREN VAN HET SLAVERNIJVERLEDEN IN GRONINGEN

Margriet FOKKEN & Barbara HENKES,
Sporen van het slavernijverleden in Groningen,
Groningen, Uitgeverij Passage, 2016
(herdrukt in 2017 en 2021), 128 p., 17,50 euro,
ISBN 978 90 5452 323 9

BARBARA HENKES

SPOREN VAN HET SLAVERNIJVERLEDEN IN FRYSLÂN

Barbara HENKES, *Sporen van het
slavernijverleden in Fryslân*, Groningen,
Uitgeverij Passage, 2021, 144 p., 17,50 euro,
ISBN 978 90 5452 395 6

‘Wat ooit buiten ons voorstellingsvermogen lag, wordt een gedeelde moraal. Dat is vooruitgang. Een voorbeeld is de omgang met de slavernijgeschiedenis. Alle heftige polemiek van de voorbije jaren heeft geresulteerd in afgewogen excuses van de gemeente Amsterdam en een tentoonstelling in het Rijksmuseum. Die symbolische gebaren zijn een uitnodiging om met nieuwe ogen te kijken naar een koloniaal verleden dat vertrouwd leek.’ Dat schreef de Nederlandse publicist en hoogleraar Paul Scheffer op 5 augustus 2021 in *NRC Handelsblad*.

Historica Barbara Henkes van de Rijksuniversiteit Groningen was de afgelopen jaren samen met haar studenten actief rond het Nederlandse slavernijverleden, met name met de (zichtbare) weerslag ervan en de (materiele) herinneringen eraan in de Nederlandse provincies Groningen en Friesland. Dat resulteerde in twee publieksgerichte historische publicaties met een expliciete maatschappelijke relevantie: *Sporen van het slavernijverleden in Groningen* (2016, 3e druk 2021) en *Sporen van het slavernijverleden in Fryslân* (2021). De Groningse uitgeverij Passage kondigt beide boekjes in een promotiefolder als volgt aan: ‘Deze twee gidsen laten zien dat ook in Groningen en Friesland sporen van het slavernijverleden te vinden zijn. Stadswandelingen en fietstochten leiden je naar locaties die te maken hebben met dit hoofdstuk uit onze geschiedenis. Zo krijg je inzicht in de betrokkenheid van deze provincies bij het slavernijverleden.’ In de laatste alinea van de inleiding van het Friese boekdeeltje motiveert de hoofdauteur haar doelstelling en die van haar medeauteurs: ‘Het streven naar een samenleving waarin alle Nederlanders – hoe divers ook qua kleur, religie of financiële middelen – zich thuis kunnen voelen, gaat samen met inzicht en interesse

in gevoeligheden van onszelf en van de mensen in onze naaste, zowel lokale, regionale als wereldwijde omgeving. Met deze *Sporen van het slavernijverleden in Fryslân* hopen we daar een bijdrage aan te leveren.’ Behalve door buitenlandse voorbeelden, met name uit de Angelsaksische wereld, werd het Groningse onderzoekscollectief rond Barbara Henkes bij zijn opsporingen geïnspireerd door een nationaal netwerk rond dit thema en ‘door soortgelijke projecten die eerder al in Amsterdam, Haarlem, Middelburg en Utrecht tot stadswandelingen en gidsen hebben geleid’. Er werd en wordt de laatste jaren inderdaad heel wat gepubliceerd over het Nederlandse slavernijverleden, waarbij onder meer de Leidse docent geschiedenis Karwan Fatah-Black zich liet opmerken met scherpzinnige en vernieuwende analyses en stellingnames.

De *lieux de mémoire* die verwijzen naar het slavernijverleden in de provincies Groningen en Friesland variëren van geboorte- en woonhuizen van personen die investeerden in de koloniale handel en industrie of erin werkzaam waren, tot historische informatieborden over pleitbezorgers en tegenstanders van de slavernij. Daarnaast komen historici, journalisten en literaire auteurs die erover publiceerden aan bod, evenals politici en bestuurders die het koloniale systeem opzetten, organiseerden en faciliteerden. Ook bedrijfspanden van firma’s die producten uit de Nederlandse kolonies, zoals tabak, thee en suiker, verwerkten of verkochten, krijgen een plaats. De publicaties gidsen de wandelaar langs straatnamen, horecagelegenheden en graven of grafmonumenten met koloniale referenties. Daarnaast passeren ze kerkgebouwen waar voorgangers predikten die in de kolonies hadden gewerkt, die het kolonialisme en/of de slavernij bestreden

dan wel verdedigden en er soms financieel in participeerden. Ook artistieke en dagdagelijkse objecten uit de diverse musea in Groningen en Friesland die met de koloniale en de slavernijgeschiedenis te maken hebben, worden belicht. Bijzondere aandacht gaat daarbij uit naar schilderijen, vooral familie- en groepsportretten waarop bedienden met een zwarte huidskleur figureren. Zij werden consequent in een ondergeschikte positie afgebeeld. Hun aanwezigheid gold ook in de kunstzinnige verbeelding als een bewijs van status en rijkdom.

‘In de Britse en Franse kolonies werd slavernij formeel afgeschaft in respectievelijk 1834 en 1848. Nederland volgde pas in 1863. Bij de formele beëindiging van de slavernij kregen slaveneigenaren van de Nederlandse overheid 300 gulden compensatie per tot slaaf gemaakte. Het idee was dat de investering van de eigenaar verloren ging bij de vrijmaking. De vrijgelatene zelf kreeg geen schadevergoeding.’ Toch was er op grote schaal geprofiteerd van zijn of haar arbeid, constateert Barbara Henkes met enige gêne.

Beide boekjes bieden heel wat bevattelijk gepresenteerde informatie aan, ze zijn ruim en fraai geïllustreerd en voorzien van instructieve routebeschrijvingen en begeleidende kaarten. Ze nodigen op publieksvriendelijke wijze uit tot het (her)ontdekken van een aspect van het plaatselijke en regionale verleden van noordelijk Nederland dat – om het eufemistisch te formuleren – tot voor kort niet prominent in beeld werd gebracht. Overigens weigerde het havenstadje Harlingen subsidie aan dit publicatieproject. Het oordeelde dat het niet in de lijn lag van ‘wat wij als gemeente willen uitdragen’. Toch was de Friese admiraliteit er van 1771 tot 1795 gevestigd en vertrokken er tal van schepen naar de Nederlandse kolonies in Azië en Amerika.

Gelukkig stelden andere financiers de groep rond historica Barbara Henkes in staat om met deze twee publicaties op voortreffelijke wijze te demonstreren dat onderwijs, wetenschappelijk onderzoek en maatschappelijke dienstverlening tot bruikbare en drempelverlagende cultuurproducten voor een groot publiek kunnen leiden.

Ondertussen kondigde de Vlaamse historicus Stan Pannier via een bijdrage in het tijdschrift *De Lage Landen* (2021)3 (pp. 77-83) aan dat hij in een samenwerkingsproject tussen het Vlaams Instituut voor de Zee, de KU Leuven en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek het weinig bekende verhaal van de slavenhandel vanuit Oostende in de 17e en 18e eeuw in kaart gaat proberen te brengen.

Tot 12 september 2022 loopt de manifestatie 'Bitterzoet erfgoed', waarin musea, erfgoedinstellingen, culturele instanties en educatieve organisaties in de stad en de provincie Groningen met uiteenlopende initiatieven aandacht besteden aan het slavernijverleden van de regio en de doorwerking ervan tot op vandaag (www.bitterzoeterfgoed.nl).

Nico Van Campenhout, historicus